

Dr. Janez Ludovik Schoenleben, kranjski zgodovinar (1618—1681).

Ob tristoletnici njegovega rojstva.¹ — Spisal Viktor Steska.

Pred tristo leti je zagledal v Ljubljani luč sveta deček, kateri se je pozneje proslavil s svojimi spisi in ki je vplival na vso našo kulturo bolj, kakor mislimo. Pri krstu je dobil ime Janez Ludovik, po očetu pa priimek Schoenleben.

Že ime nam razodeva, da Schönlebnov rod ni iz domačih krajev. In res, oče Ludovik je prispel iz daljine okrog l. 1617. v Ljubljano. Ludovik se je pravzaprav pisal Schönlaiblin in je bil iz Heilbronna na Virtemberskem, kjer se je porodil leta 1590. Izučil se je umetnega mizarstva in odšel po svetu. V Ljubljani so ga imenovali in pisali Schönlebl in Schönliebl. Tu se je kmalu seznanil in poročil s Suzano Akuš, ki ga je osrečila z enim sinom in s tremi hčerkami. Sin je postal znamenit zgodovinar, hči Ana se je omožila z znanim sodnikom in županom ljubljanskim Janezom Dolničarjem, ki je postal plemenitnik »Thalnitscher von Thalberg«, in koje sinova sta Janez Anton Thalnitscher, stolni dekan in graditelj ljubljanske stolnice, in Janez Gregor Thalnitscher, zgodovinar zlasti ljubljanskega mesta. Druga hči se je poročila z Jan. Filipom pl. Coraduzzi. Ta zakon je ženineve sorodnike tako razkačil, da so se sramovali biti v sorodstvu s Coraduzijem, češ, da vzame preprosto meščanko. Tožili so krivca pri deželnih stanovih, ki so stvar obravnavali 21. aprila 1659. Zahtevali so, naj se njegovo ime črta iz števila kranjskih deželanov. Deželni glavar ces. tajni svetnik Volk Engelbert grof Turjaški je povzel sklep, da izrekajo stanovi sicer sorodnikom sožalje, toda storiti ni mogoče ničesar, ker je Schönleben pošten mož in je upravljal častni posel sodnika in župana ljubljanskega.

Žena Suzana je umrla 23. aprila 1649. v 55. letu; pokopali so jo v kapeli presv. Reš. Telesa v nekdanji

ljubljski stolnici. Ludovik Schönleben se je potem l. 1652. drugič poročil z Magdaleno Hoffstetter. Ludovik Schönleben je bil sodnik l. 1644. in 1645., župan pa l. 1648., 1649. in od l. 1652. do 1654., od l. 1646. do svoje smrti je bil stotnik oboroženega meščanstva in je l. 1660. v tej časti sprejel cesarja Leopolda I., ko je došel v Ljubljano. Kot župan je l. 1653. oskrbel Ljubljani dva lepa umetna vodnjaka, pred mestno hišo in na Starem trgu. Da je bil umetnik, spoznamo iz okolnosti, da je napravil oltar za stolnico. Umrl je v 73. letu 26. avgusta 1663. Pokopali so ga v isti grobnici v stolnici, kakor njegovo prvo soprogo. Njegov olinat portret hrani iz zapuščine barona Erberga cesarska privatna knjižnica na Dunaju.

Sin Janez Ludovik je bil rojen v Ljubljani 17. novembra 1618. in isti dan tudi krščen. Ker je bila mati pristna Ljubljančanka, je bila vzgoja v domači hiši slovenska in le deloma nemška. Zato poudarja Schönleben v predgovoru svojih l. 1668. izdanih postnih pridig, da jih je govoril nemško, »čeprav ni nemščina njegov materin jezik«.¹

Šole je obiskaval v Ljubljani, kjer so vodili pouk v latinskih šolah oo. jezuiti (pri Sv. Jakobu). Ti so se mu tako priljubili, da je v 17. letu, 15. oktobra 1635. vstopil tudi sam v jezuitski red, dasi bi ga starši rajši preskrbeli med svetom. Poslali so ga v novicijat na Dunaj. Rektor je bil tam Kranjec P. Janez Šega. Po dovršenih preizkusnih letih je nadaljeval svoj uk na dunajskem vseučilišču, kjer je dostal izpite iz modroslovja l. 1643.

Od l. 1643. do 1649. je mnogokrat nastopil kot slavnostni govornik, kjer je pozdravljal mladeniče, ki so srečno dostali svoje izpite ali dosegli doktorat. Te svoje govore je posamič izdal v Lincu, na Dunaju in v Gradcu. Izšlo jih je 14. L. 1649., ko je po zgledu in opominu cesarja Ferdinanda III. sklenilo dunajsko vseučilišče, da bo vedno zagovarjalo nauk o brezmadežnem spočetju Marije Device, ki še ni bil verski nauk, je tudi Schoenleben nastopil s prvim svojim govorom v proslavo Brezmadežne.

Jeseni l. 1650. je bil Schoenleben imenovan za šolskega vodja na ljubljanski latinski šoli, ki je štela šest razredov. S pričetkom šolskega leta, po Vseh svetih se je pouk pričel.

¹ Obwolen nicht angeborner Sprach.

¹ Glej: P. v. Radics: Der krainische Historiograph Johann Ludwig Schönleben. Mittheilungen des Musealvereines für Krain 1894, 1—72. — Valvasor: Die Ehre des Herzogthums Krain, II (VI), 353—357. — Marko Pohl: Bibliotheca Carnioliae (Ed. A. Dimitz), 49—50. — Hormayer's Archiv, VIII (1817), 314—316. (F. X. Richter). — Dr. J. Gr. pl. Thalnitscher: Bibliotheca Labacensis publica. Izvestja Muz. društva 1900, str. 168—170. — Mittheilungen des hist. Vereins f. Kr. 1857, p. 48. (Dr. V. Klun.) — Jos. Marn: Jezičnik, XXI, 28—36. — A. Dimitz: Geschichte Krains, IV, 123—125. — Kopitar: Grammatik, 59—61. — Dr. Glaser: Zgodovina slovenskega slovstva, I, 152. — Ivan Grafenauer: Kratka zgod. slovstva, 69.

Schoenleben je precej zasnoval šolski dnevnik. Zato smo o njegovem delovanju l. 1650/51. prav dobro poučeni. Dnevnik se je ohranil v Rudolfinumu v Ljubljani.

Jezuiti so v Ljubljani uvedli tudi primerne gledališke igre. Najprej so jih igrali dijaki v dvorani, od l. 1641. pa v posebno zato prirejenem gledališču s kulisami. Schoenleben je imel na Dunaju prilike dovolj, da je opazoval moč in vpliv gledaliških predstav na izoliko gojencev. Zato se je kot šolski vodja (prefekt so ga nazivali) takoj lotil istega izobraževalnega pomočka in je sam sestavil obširno dramo v latinskem jeziku: *Haeresis fulminata, Anastasius Tyrannus Orientis Haereticus*. Igra je imela dva predgovora in pet dejanj. Igrali so jo v dveh polovicah v dveh dneh, 2. in 3. maja 1651. V predgovorih je proslavljal kranjske deželne stanove, zlasti deželnega glavarja. Vsebinske igre je: Cesarja Anastazija zadene strela prav v obokanem hramu, ki mu ga je njegov dvorni matematik sezidal v varstvo proti streli. Ker je deželni glavar Volk Engelbert grof Turjaški nato povabil Schoenlebna s seboj na izlet na Bled (od 8. do 16. maja 1651), je jasno, da se mu je Schoenleben močno prikupil.

Schoenleben je to leto zbral vse še nahajajoče se podatke o jezuitski šoli in jih časovno uredil in zapisal. Ta kronika je za zgodovino latinskih šol v Ljubljani in dijaškega gledališča velike važnosti.

Eno leto je Schoenleben plodovito deloval v Ljubljani, kar ga pokličejo predniki za profesorja modroslovja na Dunaj, hkrati mu tudi poverijo častno mesto vseučiliškega pridigarja. Kot pridigar je kmalu zaslovel. Nekaj teh pridig je pozneje l. 1676. objavil v tisku. Toda vprav ti govori so mu zagrenili življenje, da je koncem šolskega leta 1652/53. popustil profesuro in odšel v Padovo, da bi dosegel bogoslovski doktorat. Obenem je zaprosil, naj ga izpuste iz reda, kar je l. 1654. tudi dosegel. Po kratkih mesecih je postal v Padovi 19. decembra 1653. doktor bogoslovja. Izpite je napravil tako dobro, da so mu takoj ponudili profesorsko stolico na ondotnem vseučilišču. To ponudbo pa je odklonil, ker se je hotel popolnoma posvetiti delovanju za domovino. Kratko dobo svojega bivanja v Padovi je porabil tudi v ta namen, da je zbral zgodovinske podatke o svoji domovini, zlasti iz vseučiliških matic padovanskih.

Kmalu po povratku na Kranjsko je dobil Schoenleben stolno dekanijo v Ljubljani, ko se je pomaknil prejšnji dekan Marko Dolinar na proštovo mesto (1654). Čeprav pa je Schoenleben iz-

stopil iz jezuitskega reda, je bil vendar še vedno v zelo prijateljskem stiku z njim ves čas do svoje smrti. Že 11. avgusta 1654. čitamo, da je imel na Rožniku slovesno mašo, ko so napravili jezuitski dijaki kongreganisti procesijo na Rožnik.

Prošt Marko Dolinar je umrl 1. januarja 1657. Schoenleben mu je 3. januarja govoril pogrebni govor. Povedal je, da ga je rajni prošt 16 dni pred svojo smrtjo naprosil, naj sestavi nagrobni napis za prijatelja. To mu je storil. Sedaj pa ve, komu je bil napis namenjen, treba je le ime Marcus Dolinar vstaviti. Zadnje leto, katero je rajni prošt dovršil, je bilo leto 1656., pisano z latinskimi številkami MDCLVI, in prav to številko razberemo iz proštovega imena **MARCVS DOLINER**.

V domovini so Schoenlebna obsipali z različnimi častmi. Ljubljansko mesto mu je podelilo beneficij Primoža Vička v kapeli sv. Jurija v stolnici l. 1657.; deželni stanovi so si ga izvolili za sacekana sv. Ahaciju posvečene kapele v deželnem dvorcu; grof Engelbert Auersperg ga je naprosil, naj mu uredi knjižnico, kar se je zgodilo. Zapisnik je še ohranjen. Ko so l. 1661. obhajali dvestoletnico ljubljanske škofije, je Schoenleben vso osminno, torej osemkrat, pridigoval. Ko je prihajal novi škof grof Josip Rabatta, mu je šlo do Štajerskega naproti odposlanstvo pod Schoenlebovim vodstvom. Nagovor je dobesedno objavil Valvasor v knjigi *Die Ehre des Herzogtums Krain*, VIII., 674.

Schoenleben je hotel vse svoje moči posvetiti domači zgodovini; toda kmalu se je prepričal, da kot stolni dekan tega ne more storiti, ker ga je delo klicalo na razne strani. Zato se je l. 1667. odpovedal dekanski časti in je sprejel službo župnika in arhidijakona v Ribnici, misleč, da bo tu v mirni tihoti lahko čas dobro uporabljal v zaželjeni namen. Devet let je vztrajal na tem mestu do l. 1676. Dela se je lotil z vso vnemo. V Solnogradu so od leta 1668. do leta 1676. izhajale njegove knjige, ki zagovarjajo brezmadežno spočetje Dev. Marije, tudi rokopis *»Aemona vindicata«* je tu dovršil in objavil v Solnogradu l. 1674.; tu je tudi dogotovil razne genealogije, n. pr. Habsburžanov, ki je izšla l. 1681., Babenberžanov itd. L. 1672. je izdal tudi novo izdajo *»Evangelia inu lystuvi«*.

Zgodovinski in drugi posli so Schoenlebna vodili tudi iz Ribnice večkrat v Ljubljano. L. 1675. na praznik sv. Jožefa (19. marca) je imel zanimivo pridigo pri bosonogih avguštincih v Ljubljani (pri diskalceatih). Govor je izšel tudi v tisku še istega leta in je poučen radi mnogih zgodovinskih podatkov.

Pa tudi v Ribnici ni bilo ugodne prilike za mirno in temeljito znanstveno delovanje. Valvasor piše (VI., 354): »Prepričal se je, da nemirni valovi tudi deželo preplujejo in da raste še več trnja na poljskih mejah in sečih kakor na mestnih vrtovih; čem reči, da vlada tudi na deželi včasih še večji nemir ko v mestih, če so namreč take okoliščnosti kraja in službe.«

L. 1676. se je odpovedal ribniški župniji in odšel v Ljubljano, kjer je še pet let živel in se pečal večinoma z zgodovino. Cesar Leopold I. in potem nadškof solnograški sta mu ponudila službo dvornega knjižničarja, — pa jo je odklonil, da bi mogel delati le v prosepah domovine.

Mučno je bilo učenjaku, da je moral pošiljati svoja dela tiskarjem v tujino. Kako lahko bi se rokopis izgubil; koliko težav je bilo s tiskarsko korekturo! Zato si je Schoenleben želel tiskarne v Ljubljani in je v ta namen stopil v zvezo s tiskarjem Janezom Krstnikom Mayrjem iz Solnograda, ki je bil voljan, osnovati tiskarno v Ljubljani. Deželni stanovi so prošnji ugodili, dali dovoljenje Mayrju za tiskarno in mu obljubili na leto 200 goldinarjev podpore. L. 1678. je bil Mayr že v Ljubljani. L. 1680. je izšlo več Schoenlebnovih del iz te tiskarne: Rodopis (genealogija) rodbine gallenberske, dalje ursini-blagayske, disertacija o početku avstrijske habsburške hiše, l. 1681. pa Rodopis grofov Auerspergov in Attemsov in najbolj sloveče Schoenlebnovo delo: *Carniclia antiqua et nova*. I. del.

Tudi v Ljubljani je bil Schoenleben še vedno v zvezi z dušnim pastirstvom, ker je bil še vedno beneficijar kapelice sv. Jurija v stolnici in sacelan deželnih stanov. Tudi pridigoval je včasih, n. pr. slovensko 23. marca 1681. pri jezuitih ob shodu bratovščine »Umirajočega Zveličarja«, ko je veliko množico poslušalcev tako presunil, da so se solzili. To je bila njegova zadnja pridiga. Umrli je na neki vročinski bolezn 15. oktobra 1681. Valvasor pripoveduje, da je Schoenleben sam njemu in drugim napovedoval svojo smrt v tem letu, ki mu je bilo nevarno leto »annus climactericus«, češ, rojen sem l. 1618., umrl bom l. 1681. Naključje mu je slutnjo odobrilo.

Pokopali so ga 17. oktobra 1681. v kapeli sv. Križa v jezuitski cerkvi (sv. Jakoba), kjer se je njegova nagrobna plošča nahajala do l. 1897., ko so vsled potresa poškodovano cerkev popravljali. Vse svoje imetje in knjižnico je volil oo. jezuitom. Knjižnica je pogorela l. 1774. s poslopjem vred.

Schoenleben je bil ljubeznivega značaja, vzornega vedenja, zmeren v jedi in pijači. Ker je šel

redkokdaj iz hiše, se je zabaval doma z bojnimi petelinimi in s kodravim psom, ki mu je bilo ime Solidon.

Schoenleben je bil ud bolognske akademije Gelatorum in si je dal kot tak napraviti tudi grb. Sliko tega grba je natisnil na 3. strani svojih pridig: II. *Sacra peregrinatio ad Sepulchrum Domini* l. 1673. Grb kaže v klet presajeno pomarančo z napisom: *Servat translata virorem* = Hrani presajeno zelenje. Njegovo akademijsko ime je bilo II. *Ritirato* (umaknjenec), ker je najrajši tiho vedam služil. Na grbu je tudi napis: *Joannes Ludovicus Schoenleben, St. Theol. Doctor, Proton. Apostolicus inferioris Carniolicae Archidiaconus. Pleb. Reiffnicensis*.

Njegov obraz nam je ohranil bakrorez, ki ga je izdelal Johann van Berg l. 1676. Izšel je v knjigi »*Horae subsecivae*«, II. del.

Življenjepisci naštevajo 38 del, ki jih je Schoenleben sam izdal, dve knjigi pa sta izšli po njegovi smrti. Ta množina knjig dokazuje, kako marljiv delavec na slovstvenem polju je bil Schoenleben.

Prvi njegovi spisi so bili razni nagovori ob raznih prilogah, zlasti ob šolskih svečanostih, ko so promovirali doktorje in bakalavreje, pa tudi ob drugih prilikah, n. pr. ob porokah, ob smrti itd. Od l. 1643., ko je bil v 25. letu, do l. 1649. jih je izdal 13; samo l. 1648., ko je bil sklenjen vestfalski mir po tridesetletni vojski, jih je obelodanil 6.

Druga skupina njegovih del se nanaša na nauk o brezmadežnem spočetju Device Marije. Izdal je o tem predmetu šest knjig, in sicer l. 1658., 1659., 1668., 1670., 1671. in l. 1680. Knjiga »*Palma virginea seu Victoriae Marianae* (Deviška palma ali Marijine zmage) iz l. 1671. je bila v Rimu prepovedana (dana na indeks), ker je pisatelj hudo in brezobzirno napadal nasprotnike nauka, ki tedaj še ni bil določen kot verski nauk (dogma). Znani mu kardinali in posebno Academia Galatorum v Bologni so ga pa podpirali, da so v Rimu prepoved zopet umaknili.

Ko je bival Schoenleben v Ljubljani in Ribnici, je večkrat pridigoval. Zato je izdal l. 1668. dve zbirki pridig v nemškem in l. 1672. in 1673. v latinskem jeziku. Obe zbirki obravnavata Kristusovo trpljenje. L. 1669. je objavil zbirko pridig na čast svetnikom za zimsko in pomladansko, l. 1670. pa za poletno in jesensko četrletje. L. 1675., ko so po naših krajih začeli posebno častiti sv. Jožefa, je priredil pridigo na čast temu svetniku in jo opremil z mnogimi zgodovinskimi spomini iz domače zgodovine. L. 1676. je izdal v dveh delih pridige za vse nedelje v letu.

Schoenleben je bil izredno dober govornik v nemškem in slovenskem jeziku. Valvasor (VI, 353) pripoveduje, da so ljudje v gostih trumah vreli v cerkev, kjer je Schoenleben pridigoval.

Za zgodovinopisje se je Schoenleben že zgodaj pripravljaj. Že l. 1653. je izdal spis v proslavo ustanovnikov in dobrotnikov dunajskega vseučilišča (*Inferiae austriaco-academicae etc.*); l. 1668. spis v proslavo solnograškega nadškofa Maksimilijana Gandolfa grofa Khüenburga; l. 1680. delo o izvoru habsburške avstrijske vladarske hiše. Isto leto je objavil rodopise plemenitih rodbin: Gallenbergov, Blagayev, Auerspergov in Attemsov.

Za domačo zgodovino sta najvažnejši njegovi knjigi: *Aemona vindicata* iz l. 1674. in *Carniola antiqua et nova* iz l. 1681.

Po njegovi smrti sta izšla še dva spisa: »*Allegoriae SS. Patrum*«, alegorije cerkvenih očetov, nabrane v prid pridigarjem, l. 1682., in »*Annus Sanctus Habsburgico-Austriacus*« l. 1696., kjer popisuje 500 svetnikov, ki so v zvezi s habsburško hišo.

Poleg naštetih del jih je še več ostalo v rokopisu, n. pr. »*Orbis vota*«, spis o Brezmadežni; rodovnik habsburške hiše, segajoč do l. 600. po Kr.; Avstrijska kronologija; dalje mnogo izpiskov iz mestnih in cerkvenih arhivov, priprave za II. del kranjske zgodovine; popisi in nariski starih denarjev, izkopanih v Ljubljani, največ pa gradiva za rodopise kranjskih plemičev. L. 1660. je uredil tudi pridige Tomaža Hrena.

Kakor neutrudna čebelica je Schoenleben marljivo zbiral snovi za domačo zgodovino. Žal, da ga domačini niso podpirali in mu na razne oklice niso pošiljali gradiva. Kar je prejel, je bilo le manj vredno blago, sam pa bržkone vsled bolehnosti ni potoval po deželi in osebno navduševal rojake za podporo. Največ gradiva so mu dali graščaki o svojih rodopisih. Žal, da ga je smrt pobrala sredi najizdatnejšega dela; zato za nas najvažnejših del ni mogel dovršiti in izdati.

Za nas so največjega pomena njegovi spisi, ki se tičejo domače zgodovine. Njegovi rodopisi domačih plemenitih rodbin so ohranili svojo vrednost, čeprav se nahaja v njih mnogo zmot in napak. Nabiralec nam pač podaja, kar je prejel, obdelati pa tvarine vsestransko ni utegnil. Tudi knjiga »*Aemona vindicata*« iz l. 1674. hrani še svojo ceno. V tej knjigi dokazuje naš učenjak, da je Emona (tako bi se moralo to ime pisati in ne Aemona) res stala na ozemlju ljubljanskega mesta. Tej knjigi je priložil Schoenleben še seznam ljubljanskih sodnikov od l. 1295. in županov od l. 1504. dalje do l. 1674.

Najvažnejše Schoenlebnovo delo je njegova obširna knjiga: *Carniola antiqua et nova* iz l. 1681., ki obsega 670 strani v foliju. V tej knjigi je popisana kranjska zgodovina do l. 1000. po Kristusu. Snov je nabrana iz 200 pisateljev in iz raznih arhivov. Kakor njegovi viri niso vselej zanesljivi, tako tudi njegovo delo ni kritično. Podal je v njem za resnične dogodke mnogo bajk, nepotrjenih podmen, preveč tujih dogodb in pripovedk, ki se ne nanašajo na domačo zgodovino. Tvarina mu je pri sestavljanju naraščala, a pri zadnjem urejevanju bi bil moral ločiti zrnje od plev, bistveno od postranskega ter nam tako podati sicer manjši, a boljši in temeljitejši spis. Drugi del tega važnega dela bi bil gotovo mnogo boljši in za nas večje vrednosti, ker bi obsegal v istini dogodbe kranjske dežele, ki se okoli l. 1000. že začno svitati, dočim so bili starejši časi v Schoenlebnovi dobi še precej nepojasneni.

Tudi slovensko slovstvo pozna Schoenlebna radi nove izdaje Hrenovih Evangelijev in Listov. Škof Tomaž Hren je l. 1612. založil knjigo »*Evangelia inu Lystuvi*«, ki jo je sestavil Janez Čandik. Ker je knjiga v poteku 60 let pošla, je oskrbel Schoenleben novo izdajo. Naslovil je knjigo: *Evangelia inu Lystuvi na vse Nedele inu jmenitne Praznike, celiga Leita, po Catholiski viži, inu po teh ponoulenih Mašnih Bukvah rezdeleni. Vsem catholiškim Slovenskim Cerkvam, stupraú v' krainski deželi, k' dobrimu, is Latinskiga na Slovenski Jezik suestu preloženi, inu z' novič poprauleni. S' perpušejnem gnadliviga inu visoku v'redniga firsta inu gospuda, gospuda Josepha Dvanaistga Lublanskiga Škoffa etc. na Suitlobo dani. Stiskanu v' Nemskim Gradcu skusi Widmanstetterske Erbe, v' sakhladi Joannesa Helma Bukueniga Veznika, V' tèm Leyti MDCLXXII. Str. 34+447.*

Cerkveno dovoljenje za natisk je dal generalni vikar Filip Terpin 1. julija 1672, cesar Leopold pa je dal ljubljanskemu knjigovezu Ivanu Helmu privilegij, da v rimskem cesarstvu razen njega ne sme nihče ponatisniti ali prodajati knjige.

Knjiga obsega naslednje dele: 1. Knjigovez poklanja delce škofu Jožefu grofu Rabattu. 2. Privilegij knjigovezu Helmu. 3. Cerkveno dovoljenje za natisk. 4. Predgovor. 5. Koledar. 6. Evangelije in liste za vse nedelje (1—267); 7. za zapovedane praznike in za nekatere godove pri posameznih cerkvah (269—380). 8. Molitve (381—386). 9. Katoliške pesmi (387—404). 9. Katekizem (405—447).

Pomenljiv je predgovor (*praemonitio ad lectorem*). Schoenleben izvaja: Slovenski jezik ima toliko narečij, da ni mogoče izdati evangelijske knji-

ge, ki bi jezikovno ugajala vsem posameznikom. O Hrenovi izdaji se pritožujejo, da ima nekaj hrvatskih in srbskih besed. Kako pa naj jih nadomestimo z drugimi, ko domačih nimamo? Če se kdo pritoži o nekaterih nemških besedah, naj pomisli, da je bolj kazalo že udomačene besede sprejeti, kakor izposojevati si hrvatske, ki sredi Kranjske niso znane, n. pr. jezer za tavšent, dedič za erbič. Saj so vendar te besede domače, odkar smo si jih izposodili od sosednih Nemcev, s katerimi skupaj bivamo, odkar so se Slovenci priselili v te kraje. Zato smo rajši sprejeli okoli Ljubljane navadne besede, kakor tuje. Kdor pa prebiva ob hrvatski ali italijanski meji, naj nadomesti posamezne besede z ondi navadnimi. Pisati pa ne smemo, kakor govorimo, ampak polno, ne da bi izpuščali samoglasnikov. Pišimo po navadi naroda, govorimo pa po krajevni navadi (*Quare scribamus more gentis, loquamur more regionis*).

Iz tega predgovora bi človek sklepal, da je Schoenleben Hrenovo izdajo precej spremenil. V istini pa ni skoro nikake razlike glede besedila. Ponatisnil je liste in evangelije skoro do črke natančno; spremenil je besedi »jezer« in »dedič«; prvo po pravici, ker je madžarska, drugo po krivici, ker je beseda dedič znana po vsem Slovenskem. Sicer pa je le malo razlik: Hren, 10 b: v' tiisti okulici, Schoenleben 15: v' tiistim kraiu; H. 10 b: stražo delali, Sch. 15: stražo držali; H. 10 b: kopel tiga druguč rojstva, Sch. 17: tiga prerojena; H. 10 b: dediči bomo, Sch. 17: erbiči bomo; H. 11 a: katero (besedo) je ta Gospud nam na znanje dal, Sch. 18: katero je ta Gespud nam izkazal; H. 116 b: na tretjanajsto nedelo, Sch. 232: na trinajsto nedelo; H. 130 b: deset milarjov zlata, Sch. 256: deset tavšent centov; H. II. del, 1 a: izlagajo, Sch. 269: rezlagajo.

Razlika med obema izdajama je torej zelo neznatna in jo komaj opazimo. Nekaj besedila je Schoenleben izboljšal, nekaj poslabšal, vendar v celoti njegova izdaja ne zaostaja za Hrenovo. Schoenleben je imel za pravilo, naj se pisatelj drži ljudske govorice. Ali niso nekateri slovničarji

tudi dandanes tega nazora? Kopitarju to mnenje ni ugajalo. Zato se je izrazil, da stoji v tem oziru Schoenleben na Trubarjevem stališču.

Schoenlebnova izdaja je ilustrirana z malimi bakrorezi (28 × 28 mm), nanašajočimi se na dogodne dotičnih evangelijev.

Razvrstitev listov in evangelijev v Schoenlebnovi izdaji je nekoliko drugačna od Hrenove, ker je izpeljana po rimskem misalu, ki je bil v tem času vpeljan mesto oglejskega.

Schoenleben ima brezdvomno velike zasluge za našo kulturno zgodovino:

Kot voditelj jezuitske gimnazije v Ljubljani je bodrilno vplival na učence. Spisal jim je igro, ki so jo igrali v splošno zadovoljnost občinstva. Sestavil je tudi zgodovino jezuitske gimnazije do svojih časov.

Bil je tehten in priljubljen cerkven govornik, ki je tudi več zvezkov svojih ogovorov izdal v tisku.

Začel je pisati zgodbe domače dežele. Čeprav tega dela ni dovršil niti po količini niti po kakovosti, je vendar dal podlago Valvasorju in je spodbudil druge, da so se jeli zanimati za domačo zgodovino in spisovati kronike in druge zgodovinske spise, n. pr. njegova nečaka dr. Anton in dr. Gregor Thalnitscher, ki sta ohranila svojemu uju hvaležno srce vse dni svojega življenja.

Bržkone je Schoenleben povzročil, da so po nekaterih krajih začeli spisavati cerkvene matice, n. pr. v Kočevju l. 1669., prav tedaj, ko je bil Schoenleben arhidijakon v Ribnici in je spadalo Kočevje v njegovo področje.

Izdal je slovensko knjigo evangelijev in listov l. 1672., ki je bila zopet prva slovenska knjiga po tridesetletni vojski. Knjigi je pridejal cerkvene pesmi in katekizem, kar je bilo ljudstvu v velik prid.

Pozval je v Ljubljano tiskarja in tako omogočil, da so se poslej mogle tiskati knjige tudi doma, kar je njih število znatno povečalo.

Škoda je, da po njegovi smrti ni bilo najti moža, ki bi bil izdal njegovo ostalino, zlasti spise, tihoče se domače zemlje.

Beg . . .

Ne glej me s sijem zlatih solnc,
ne ljubi me z močjo plamenov —
Bežim pred Bogom: brata sem ubil;
bežim pred ženo, sina sem ji ubil — — —
O Bog, o žena! —

Vajino zaničevanje čutim,
vajino maščevanje slutim.
Vse črne noči, o Bog,
vse črne noči, o žena! . . .

France Bevk.